

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SETSWANA PUOTLALELETSO YA NTLHA (FAL)

PAMPIRI YA NTLHA (P1)

2022

MADUO: 80

NAKO: Diura di le 2

Pampiri e, e na le ditsebe di le 10.

DITAELO LE TSHEDIMOSETSO

1. Pampiri e, e arogantswe ka DIKAROLO di le THARO:

KAROLO YA A: Tekatthaloganyo (30)
KAROLO YA B: Tshobokanyo (10)
KAROLO YA C: Tiriso ya puo (40)

2. Araba dipotso TSOTLHE.
3. Simolola karolo NNGWE le NNGWE mo tsebeng e NTŠHWA.
4. Thala mola morago ga karolo nngwe le nngwe.
5. Nomora dikarabo ka nepagalo go ya ka thulaganyo ya dipalo tse di dirisitsweng mo lokwalopotsong.
6. Tlogela mola mo magareng ga dikarabo tsa gago.
7. Tlhokomela mopeleto le popego ya dipolelo.
8. Nako e e tshitshinngwang:
- KAROLO YA A: Metsotso e le 50
KAROLO YA B: Metsotso e le 20
KAROLO YA C: Metsotso e le 50
9. Kwala sentle ka mokwalo o o buisegang.

KAROLO YA A: TEKATLHALOGANYO**POTSO 1**

1.1 Buisa temana e e latelang, mme morago o arabe dipotso.

TEMANA A**BOLWETSE JWA KHORONA**

1	E ne e le 31 Sedimonthole 2019 fa mokgatlho wa Boitekanelo wa Lefatshe o ne o bega fa bontsi jwa batho bo tlhaselwa ke bolwetse jwa khupelo e e tseneletseng e e bidiwang Khorona mo toropong ya Wuhan kwa China. Ka 7 Firikgong 2020 go ne ga netefatswa fa bolwetse jo, e le jona bo tlholang se gompiano se teilweng leina go twe ke mogare wa Khorona 2, e leng Covid-19. Go tloga ka nako eo, mogare o, o ikadile jaaka phate mo lefatsheng ka bophara, o bonwa mo dinageng tse di fetang lekgolo go akaretsa le Aforikaborwa.	5
2	Mogare ya Khorona e e fitlhelwang mo bathong, e tlwaelegile thata mo lefatsheng ka bophara. Go na le mefuta e e farologaneng ya megare ya Khorona e e fitlhelwang mo diphologolong, fela ke e le mmalwa e e anamisang bolwetse mo bathong. Bontsi jwa balwetse ba ba lemogilweng gore ba na le mogare o kwa tshimologong, ke ba ba dirang ka dijo tsa kwa lewatleng, dikgogo le diphologolo tsa naga kwa China.	10
15
3	Batho ba ba jelang nala kwa mafelong a bolwetse jo bo leng bontsi gona jaaka China, Hong Kong, Japan, Repaboliki ya Korea, Singapore, Vietnam, Taiwan, Italy le Repaboliki ya Isilamo, ke bona ba matshelo a bona a leng mo kotsing. Mo godimo ga moo, bagodi le batho ba ba nang le malwetse a a sa foleng a leruri jaaka bolwetse jwa pelo, sukiri le kankere le badiri ba Lefapha la Pholo le bona matshelo a bona a mo kotsing.	20
4	Go dumelwa fa motho wa ntlha a tsenwe ke mogare o go tswa mo kopanong ya gagwe le phologolo, fela jaanong mogare o, o fetisiwa go tswa mo mothong go ya go yo mongwe. Go anama ga bolwetse go diragala fa motho yo o nang le tshwaetso ya mogare wa Khorona a gotlholo kgotsa a ethimola a sa thiba molomo le nko ka letsogo, marothodi a mathe a gagwe a bo a rothela mo go yo mongwe. Se sengwe gape ke go se tlhape diatla kgapetakgapetsa gonne o ka tswa o tshwere fa go neng go na le mogare gona. Go fitlhela gompiano, bontsi jwa batho ba ba tshwaeditsweng ke mogare wa Khorona, ke badiri ba Lefapha la Pholo ba ba neng ba tlhokometse balwetse ba Covid-19.	25
30
5	Batho ba ba tshwaeditsweng ke mogare wa Khorona ba na le matshwao a a latelang, ba hema bokete, ba a gotlholo, ba na le mometso o o botlhoko e bile ba na le mogote o o feteletseng.	35

6	E ne ya re ka 23 Mopitlwe 2020, Moporesidente wa naga Rre Cyril Ramaphosa a goeletsa gore go tlike go nna le taolo ya metsamao ya baagi le dikiletso tsa ditirelo dingwe naga ka bophara, tse di tlaa tsayang sebaka sa dibeke di le tharo. O ne a re go tlaa simololwa bosigogare jwa 26 Mopitlwe 2020 go fitlhela bosigogare jwa kgwedi ya Moranang a tlhola malatsi a le 16 ka 2020. Moporesidente o ne a tthagisa fa go le gontsi go go tlhokang go ka dirwa go efoga masetlapelo a a diragalelang setšhaba.	40
7	Baagi ba ne ba letleletswe go tswa mo magaeng a bona fa fela ba ya go reka dilo tse ba di tlhokang jaaka dijo le melemo, go bona ngaka kgotsa fa ba na le mabaka a a masisi a masika a bona. Taolo ya metsamao ya baagi le dikiletso tsa ditirelo dingwe e ne e raya gore go nna le phokotso ya dikopano tsa batho ba bantsi jaaka kwa dikerekeng le kwa dintshong, go thibela go jelwa nala ke batho ba ba tswang kwa mafatsheng a a kwa ntle le go emisa thekiso ya bojalwa le motsoko.	45 50
8	Mo godimo ga moo, melelwane ya naga le yona e ne ya tswalelwa go fokotsa lebelo la tshwaetsano ka go thibela thologelo ya bajanala go tsena ka Aforikaborwa. E rile ka 1 Moranang 2020, tona ya tsa Bophelo Ngaka Zweli Mkhize, a tlhoma dilaboratori di le 60 go lwantshana le tshwaetso ya bolwetse jwa Khorona.	55

[Setlhopha sa Bakwadi sa Vivlia]

1.1.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Mogare wa Khorona o simolotse kwa toropong ya China e go tweng ...

- A Japan.
- B Wuhan.
- C Iran.
- D Iraq.

(1)

1.1.2 Go netefaditswe leng gore Khorona 2 ke mogare wa Covid-19?

(1)

1.1.3 Batho ba go fitlhetsweng ba na le bolwetse jwa Covid-19 ke ba ba neng ba dira ka eng? Neela di le pedi fela.

(2)

1.1.4 Go ya ka temana, ke bomang ba matshelo a bona a leng mo kotsing?

(2)

1.1.5 Goreng motho a tshwanetse go thiba molomo fa a gotlhola kgotsa a ethimola?

(2)

- 1.1.6 Ke eng se se ka anamisang bolwetse jwa khorona? Neela DI LE PEDI fela. (2)
- 1.1.7 Matshwao a batho ba ba tshwaeditsweng ke mogare wa Khorona ke afe? Neela A LE MABEDI fela. (2)
- 1.1.8 A fa o ne o le moagi wa Aforikaborwa o ne o tlile go tsaya tsia ditaello tsa Moporesidente tsa kiletso ya metsamao? (2)
- 1.1.9 Go tlile jang gore batho ba itse ka dikiletso? (2)
- 1.1.10 Goreng melelwane e ne e tswetswe? (2)
- 1.1.11 Dikiletso di thusitse jang gore bolwetse jwa Khorona bo se ke ba gola? (2)
- 1.1.12 Naya lebaka le le tlhotlheleditseng Dr Zweli Mkhize go tlhoma dilaboratori mo Aforikaborwa. (2)
- 1.1.13 Tihalosa gore Covid-19 e amile ikonomi ya Aforikaborwa jang? (2)
- 1.2 Sekaseka setshwantsho se se latelang, mme morago o arabe dipotso.

TEMANA B

[Se nopotswe go tswa mo [www.google.Brandan Cartoons](http://www.google.com/brandan-cartoons)]

- 1.2.1 Monna yo o mo setshwantshong o tswa kwa kae? (1)
- 1.2.2 Go ya ka setshwantsho naga ya Aforikaborwa e na le bothata bofe? (1)
- 1.2.3 Ke ka ntlha ya eng monna a tsamaya mo godimo ga letamo la metsi? (2)
- 1.2.4 Fa o lebile goreng monna yo a tlile go baakanya, mme a tswa kwa ntle ga Aforikaborwa? (2)

PALOGOTLHE YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: TSHOBOKANYO**POTSO 2**

Buisa temana e e latelang (TEMANA C), mme morago o kwale tshobokanyo ka go ntsha dintlha DI LE SUPA tsa mokgwa wa go tlhokomela meno.

DITAELO

1. Kwala dipolelo tse di nang le dintlha di le SUPA, mme mafoko a gago a se ke a feta masomeasupa (70).
2. Dinomoro tsa dipolelo di kwalwe go simolola ka 1–7.
3. Kwala ntlha e le NNGWE mo polelong.
4. Kwala ka mafoko a gago mo go kgonegang, mme o sa fetole bokao jwa temana.
5. Kwala palogotlhe ya mafoko a o a dirisitseng kwa bokhutlong jwa tshobokanyo.

TEMANA C**GO TLHOKOMELA MENO A GAGO**

Meno a a phepa, a tlhoka gore go nne le mokgwatlwaelo o o salwang morago letsatsi lengwe le lengwe. Go botlhokwa gore o tlhape meno a gago mo mosong le maitsiboa. Manathwana a dijo a a kgomarelang mo gare ga diphatlha tsa meno a thata go ka ntshiwa ka boratšhe jwa meno. O tlhoka go dirisa letlhokwana la meno go ntsha manathwana a dijo mo gare ga meno pele o ka a tlhapa. Go botlhokwa gore o tlhape leleme la gago go go thusa go ntsha dibaketiria. Fa o fetsa go tlhapa meno ka boratšhe le sesepa sa meno, itsukule legano ka sethatswalegano. Se, ke sephepafatsi sa maemo gonne fa o itsukula sentle ka sona, se go sireletsa kgatlhanong le dibaketiria. Mokgwa o o siameng wa go tlhokomela boratšhe ke gore o bo dirise dikgwedi di le tharo go ya go di le nne, mme morago ga foo, o reke jo bošwa. Go ja dijo tse di nang le sukiri e ntsi jaaka dimonamone le dinotsididi, go dira gore meno a bole. O tshwanetse go nwa metsi a mantsi ka a sa fetole mmala wa meno, mme a thusa go fetisa disukiri le diesiti tse di ka agelelang mo marobeng a meno. Fa o ka dirisa kgobedimetsing mo metsing a gago, e tlaa dira gore mowa wa gago o utlwale o le phepa ka dinako tsotlhe. O tshwanetse go ya go bona ngaka ya meno ka metlha gore o kgone go bona fa meno a gago a bola nako e sa le teng.

[E fetoletswe go tswa go www.google.healthyteeth]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA B:

10

KAROLO YA C: TIRISO YA PUO**POTSO 3**

Sekaseka phasalatso e e latelang, mme morago o arabe dipotso.

TEMANA D

Fair & Lovely

HD
GLOW

E lekanyeditswe ka dibithamini tse di siametseng letlalo la basadi fela.

NEW PACK

Se dira gore letlalo le dule le ntšhafetse, ka monyebo e bile le galalela go feta selekano.

[E nopotswe go tswa go: www.google.skinproduct.za]

- 3.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Papatso e e fa godimo e lebisitswe kwa go bo mang?

- A Makolwane
- B Banna
- C Basimane
- D Basadi

(1)

- 3.2 Ke setlolo sefe se se bapatswang mo setshwantshong?

(1)

- 3.3 Setlolo se, se tshola sefatlhego se ntse jang?

(2)

- 3.4 Fetolela lefoko 'letlalo' mo bontsing, mme o be o le dirise mo polelong.

(2)

- 3.5 Ke ka ntlha ya eng go dirisitswe mosadi yo o itumetseng mo papatsong?

(2)

- 3.6 A fa o lebeletse papatso e, o kare e sekametse mo letlhakoreng le le lengwe? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka.

(2)

[10]

POTSO 4

Sekaseka khathunu e e latelang, mme morago o arabe dipotso.

TEMANA E

[E nopotswe go tswa go: www.google.Eskom]

- 4.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Setshwantsho se, se nopotswe go tswa mo kuranteng ya ...

- A *Daily Sun.*
B *Daily Fun.*
C *Daily Maverick.*
D *Daily Newspaper.*

- 4.2 Papetlana e monna a e tshotseng mo letsogong e bua ka ga eng? (1)
4.3 Goreng go tshubilwe kerese? (1)
4.4 O bona jang gore mosadi yo o mo setshwantshong o itumetse? (2)
4.5 Dirisa lekopanyi 'gore' mo polelong e o e itlhametseng. (2)
4.6 A o ka re kerese e bonesa phaposi yotlhe? (2)

[10]

POTSO 5

5.1 Buisa temana e e latelang, mme morago o arabe dipotso.

TEMANA F

Ke ne ke kgweetsa sejanaga se sentsho bosigo bongwe jwa Tlhakole. Ke ne ka phamola lebotlolo la metsi ke leka go nwa, fela sejanaga sa me se ne se tsamaya e kete se gapa dipodi. Ija! E rile fa ke re matlho tsaya o lebe, ka iphitlhela ke eme fa pele ga leotlana la mmuso, ke raya rapharakano ka sebele. 5

E rile fela fa ke ema a mpotsa gore: 'O itshietse go le kanakang gompieno?' Ka kgobola, mme ka re: 'Heela, ke potso ya mofuta mang eo, ke sa le ke feleletsa nnotagi ka ngwaga wa 1980'. Ke itse fa ke mmaya bobu mo matlhong, ka bona bo ne bo nkgaphuu! mo go nna.

E rile ke le dingwaga di le 20 ke ne ke setse ke ikinne mo nkgong, go gaisa batho ba e sa leng ba **simolola** go nwa ke ise ke tsholwe. O a bona fa o sa reetse molao wa batsadi o tla reetsa wa manong. Bona fela se se neng se ntiragalela. E rile fa ke re ebu! Ka iphitlhela ke setse ke fetogile letagwa. 10

[E nopotswe go tswa go: *Le re tlhabetse*, MJ Mfola le ba bangwe]

- 5.1.1 Dirisa lefoko 'dipodi' mo polelong jaaka tlhalosi ya kopanelo. (2)
- 5.1.2 Neela lelatodi la lefoko le le ntshofaditsweng mo temaneng. (1)
- 5.1.3 Polelo e e fa tlase e mo modirisong ofe?
Ke ne ke kgweetsa sejanaga se sentsho. (2)
- 5.1.4 Naya mofuta wa letlhalosi le le thaletsweng go tswa mo polelong e e fa tlase.
O itshietse go le kana kang gompieno? (1)
- 5.1.5 Lebotsi 'mang' le dirisiwa fa go batlwa go itsiwe eng? (1)
- 5.1.6 Fetolela lefoko 'gapa' mo tirweng. (1)
- 5.1.7 Bopa polelo e o e itlhametseng ka lelatlhelwa 'heela'. (2)
- 5.1.8 Dirisa letlhaodi 'se sentsho' mo polelong e o e itlhametseng. (2)
- 5.1.9 Nyenyefatsa leina 'dipodi' o bo o le dirise polelong e o e itlhametseng. (2)

5.2 Buisa temana e e latelang, mme morago o arabe dipotso.

TEMANA G

Ditiro tsa diatla jaaka go itirela dimmanki, ditlatlana, dirampheetšhane le mapatata di ka matlafatsa baagi, fa tota ba ikaeletse. Bothata ke gore batho ba bangwe ke dibodu, ba tsogelela kwa mafelong a go rekisiwang nnotagi, mme fa ba bowa rramatheka o tsentse **letsogo**, mme a ingwae ka ya morago. Lefapha la tsa Merero ya Ditiro le itlhomile kwa pele go godisa dikgono tse di farologaneng tsa maAforikaborwa ba ba sa thapiwang. Batho ba ba dirang ka motlakase le tshipi ba matlafadiwa ke lefapha le.

[E nopotswe go tswa go: *Lesedi*, KL Lethoko le ba bangwe]

5.2.1 Kwala maemedi a mafoko a a thaletsweng ka fa tlase mo polelong e e latelang.

Ditiro tsa diatla jaaka go itirela dimmanki, ditlatlana le mapatata di ka matlafatsa baagi fa tota ba ikaeletse. (2)

5.2.2 Neela lekaelagongwe la lefoko 'nnotagi', mme o le dirise mo polelong. (2)

5.2.3 Fetolela polelo e e latelang mo kganetsong:

Batho ba ba dirang ka motlakase le tshipi ba matlafadiwa ke lefapha le. (2)

[20]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA C: 40
PALOGOTLHE YA TLHATLHOBO: 80